

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXXIX. évf.

Martius—Április

2-ik füzet.

Az egyetemes kijelentés.*

Az Isten keresése.

Közelgessetek az Istenhez és közelget
tihozzátok. Jak. IV. 8.

Az Isten mindenütt jelenvalósága az ember lelkéhez van nőve. Egyike ez azoknak a tulajdonságoknak, a melyek magában az Isten eszméjében benne foglaltatnak. Nem gondolhatunk a tér által határolt és a világegyetem bármely részétől távollevő Istent és a ki ne lenne örökkévaló. És valamint minden őseredeti igazság, bármely módon alkotta is azt meg az emberi értelem, az emberiség kezdetleges korszakaiban ez is naiv és tökéletlen formákban jelentkezett, mielőtt böleselmi tartalmában ismeretes és elvont fogalmakban kifejezhető lett volna. A míveletlen és kevésbé mívelt népek, a kik teljesen képtelenek voltak arra, hogy Istennek mindenütt jelenvalóságát felfoghassák, a világot mindennemű isteni szellemekkel népesítették meg és jóval azelőtt, hogy imádni tudták volna az erélynek azt az elvét, a mely mint élő, egyetlen, absolut és mindenütt jelenvaló Isten az egész természetet élteti, mindenütt felismerték az éltető lelket, minden tárgyban és lényben ily éltető lelket gondoltak, mivel a nélkül, hogy meg tudták volna magyarázni maguknak azt a benyomást, a mely őket e feltevésre vezette, önkéntelenül érezték, hogy az élet egyetemes, hogy a természetben mindennek élete van és a hol forma vagy mozgás van, ott mindenütt értelem nyilatkozik.

Ezek a szellemek vagy ezek a lelkek végetlen számban elterjedve a világon Istenek voltak-e hát? Minden bizonynyal. Azok az emberi megfigyelésnek akkor még kezdetleges állapotának teljesen megfeleltek. A vad embernek ezek az istenek,

* Jean Réville „Paroles d' un libre Croyant“ ezimű Párisban, 1898-ban megjelent beszédeiből. L. Ker. Magv. XXXVI. köt. 4. füz. F. J.

a kik vele élnek a földön és a kikkel neki folytonos érintkezése van, első formája annak a ténynek, a mely alatt az Isten mindenütt jelenvalósága az embereknek kijelentetett. Mikor az ember míveltté lett, mikor érzelmeit és gondolatait rendezni kezdette, az isteni szellemeknek végtelen nagy sokaságát illetőleg is más felfogáshoz jutott s azokat összefoglalta egy néhány istenségbe, a melyek hatalmuknál fogva nagyobbak s kiválóbb jellemüknél fogva becsesebbek voltak. A helyett, hogy minden fának lelket, minden tüzhelynek egy védő szellemet tulajdonítson, felemelkedett odáig, hogy most már az erdőnek lett istene s a törzsnek vagy városnak védő istennője. Az istenek a földről, a hol az emberekkel együtt éltek, felemelkedtek az égbe, hogy onnan kormányozzák mindenik a világegyetemből őt illető részt. Majd a bölselem segítségül jövén és a vallásos érzelem tisztulván, ezek a főbb istenek magok rangsoroztattak egy legfőbb Isten uralma alatt és az ember a bölcsék és próféták iskolájában megtanulta, hogy az Isten egy, hogy nem lehet több Isten egynél, hogy több Istent tételezni fel ellenmondás, hogy az isteni Lény fogalma a maga valóságában a legfőbb, abszolút, minden meghatározáson felüli Lény és hogy az élet, a rend, a mozgás megszámlálhatatlan nyilvánulásai, a melyeket a kezdetleges emberek ugyanannyi különböző szellemnek tulajdonítottak, nem egyebek és nem lehetnek egyebek, mint a magában egy Örökkévaló, Mindenható, Megnevezhetetlen megszűnés nélküli tevékenységének eredményei.

Azonban ugyanakkor, a mikor ennyire tisztul és fönségesebbé lesz az Istenről való fogalom, mindinkább nagyobb lesz az a mélység is, a mely az embert az Istentől elválasztja. Ily nagygyá levén az Isten, az ember igen kicsinynek, igen nyomorultnak, igen gyarlónak érezte magát arra, hogy egy ilyen Istennel valamely viszonyban lehessen. Azon törekvése közben, hogy a maga Istenét minden más dolgok fölé helyezze, hogy minden olyan tulajdonságot, a mi korlátoltságot jelenthetne, kikerülje Istennek tulajdonítani, hogy az ő hatalmát és nagyságát végtelenül kiterjessze, az ember minden érintkezését elvesztette ezzel az Istennel, a kinek még nevét sem merte többé ajkaira venni és csak némely bölcsész foghatta fel annak megközelíthetetlen fönségét. A metafizikai szemlélődésnek ez az Istene igen távol esvén a gyarló halandóktól, ezek közvetítő-

ket keresnek magoknak, a kiknek segítségével Istenhez járulhassanak, vele szellemi kapcsolatban maradhassanak s a léleknek ezt a vágyakozását, a mely kiirthatatlan az ember kebléből, kielégíthessék. Így változnak át az Olympus istenei védszellemekké. Így nyilvánítatnak Buddha, így Krisztus egyszerre istennek is, embernek is; és a mikor Krisztust a theologia a metaphysika hozzájárulhatatlan mélységeibe merítette, így foglalták el szűz Mária és a szentek a legfőbb helyet mint imádás tárgyai az emberek keblében. Mert az emberi kegyességnek olyan istenekre van szüksége, a kik ne legyenek csak elvont fogalmak, megfoghatatlan és megnevezhetetlen lények; az embernek olyan istenre van szüksége, a ki ne különözze el magát tőle teljesen, a ki vele érintkezésben van és a ki maga hallatja vele az örökélet reményének szavait.

Ezek szerint úgy tetszik, mintha ezen dilemma közé lennénk állítva: vagy le kell szállítanunk Istent a mi gyarló értelmünk színvonalára, emberi tulajdonságokkal ruházzván fel őt, le kell szállítanunk a földre, hogy vele viszonyba léphessünk: — vagy ott kell hagynunk az Örökkévalót az ő megközelíthetetlen nagyságában, a ki el van veszve ránk nézve az ő örökkévalóságának titokszerűségében és a mi könnyörgéseinkkel, a mi szeretetünkkel, a mi kéréseinkkel, a melyekre nekünk, mint nyomorult teremtményeknek szükségünk van, hogy üdvezzüljünk, az Isten és emberek közötti közvetítőkhöz kell folyamodnunk, a kik felsőbb természetüknél fogva feltudják fogni ezt az Istent, a kit mi megfogni nem tudunk és a kik képesek arra, hogy közvetítőinkkél szolgáljanak előtte szintúgy, mint arra, hogy az ő kegyelmében részesítsenek.

A második alternatíva lett uralkodóvá tényleg a népies katholicismusban. Kivéve némely szemlélődő elmét vagy némely mysticus lelket, a katolikus kegyességben Isten csak másodrendű, bizonyos elméleti helyet foglal el; a hitnek minden melegsége, a kegyes léleknek minden vágyakozása, a szorongatott híveknek minden könnyörgése másfelé, a Szűz és a szentek felé irányul. Az Örökkévaló ott annyira láthatlan, hogy legnagyobb részök előtt ismeretlen, elfelejtett lesz.

Mindenki tudja, mily erélylyel tiltakozott a biblia szelleméhez való ezen hűtlenség ellen a reformatio, mily heves támadással szerezték vissza a protestans egyház megalapítói az Isten

számára s egyedül az ő számára azt a fenséget és azt a hódolatot, a melyet az új keresztény pogányság a Teremtőtől elvonva a teremtményre ruházott. De a legszebb érmeknek is megvan a maguk viszályuk. A reformnak ez a rideg szellemissége, bármily igazoltnak is tetszett elvileg, folytonosan a legélesebb bírálatra adott okot. Nem egyszer hallottátok, hogy a protestans isteni tisztelet hideg; hogy a reformált kegyességből hiányzik az életető melegség; hogy az az Isten, a kit protestánsok imádnak, igen elvont; az a törvény, a kötelesség s nem a szeretet Istene s igen távol van az embertől, a kitől ez reszket s nem mer hozzá közeledni.

Való, hogy a reform mind azt a nagyságot és jóságot, a melyeket a kijelentés Istennek tulajdonít, a Jézus Krisztusra ruházza. A közvetítők legióit, az Örökkévaló házának megszámlálhatatlan szolgálait, a kiknek kegyessége a középkorban a mennyei udvart eltöltötte, leszállítván a magok közbenjárói tisztéről, a Krisztusban összpontosítja mindazt a kegyességet, a mely addig szétszórva volt az Örökkévaló szolgálainak legjelesebbjein és arra hívja fel a hiveket, hogy egyedül a Krisztus által közeledjenek Istenhez, a nélkül, hogy más közbenjárókat keresnének. De a midőn a protestantismus ily módon megtisztította a keresztény eget a hamis istenektől, a kik az egyedül való Isten helyét elfoglalták: vajjon kikerülte-e mindig azt a veszélyt, a melyről szólunk? Nem adott-e némely egyházában oly fontosságot az Istenről és a Krisztus isteni természetéről való theologiai szemlélődésnek, a mi által a vallásból egy elvont és tudományos dogmatikát csinált, a melyet a hivek elmondanak a nélkül, hogy értenék és a melyben az istenség úgy el van zárva a magas methaphysika hármasság köze, hogy tényleg megközelíthetetlen az emberre nézve. És a mikor a kegyesség ezt az dogmatismust megtámadta: a protestans egyházak nem estek-e a második szélsőségbe? nem tették-e helyébe azt a kegyességet, a melyben a Krisztus ember-volta oly mindent magába foglaló helyet nyert, hogy bizonyos tekintetben az égi Atya is áldozatul esett neki és a mely felfogás mellett a világegyetem legszentebb titkaival is úgy bántak el, mintha azok csak egyes szövetkezetek apróbb érdekei lennének.

A keresztény kegyességnek mindazok az irányzatai, a melyeknek felváltva magas röptüket szintúgy, mint lehanyat-

lásukat a történelem mutatja, a mi modern kereszténységünkben is megtalálhatók. A kereszténység nagyobb része napjainkban is a szentek és ereklyék tiszteletében buzgólkodik az élő Isten tiszteletének rovására. Nálunk is a mi kortársainknak egy nagy száma, a kikenél a vallás inkább az ész, mint a szív dolga, az Isten mindenütt jelenvalóságát tisztán elméleti meggyőződésnek, elvont igazságnak tarja, a nélkül, hogy annak reájok hatása lenne. Tudják, hogy Isten létezik, hogy mindenütt jelen van, mivel nekik ezt tanították, mivel az istenség szerintök is magában foglalja ezt a mindenütt jelenvalóságot; de nincsenek az által áthatva; úgy élnek, mintha Isten nem léteznék, nem érzik azt magukban és maguk körül. Nincs semminemű érintkezés Isten és közöttük. Ez az Isten, a kit mindenütt jelenvalónak hirdetnek, tényleg nagyon távol van tőlük.

Közöttünk is egy bizonyos kegyességgel való pajzánkodás, egy bizonyos beteges mysticismus, a mely a világegyetemet egy kisedd kápolnává zsugorítja, igen gyakran elaltatják a lelkeket a maguk meleg virágházuknak kábitó illatárjában és azt az imádást, a mi egyedül az Istent illeti meg, az ember Jézus javára foglalják le.

De bármily sajnósak legyenek is a keresztény kegyességnek ezek az ellentétes tulhajtásai, jól vigyázzunk és ne vonjuk kétségbe azt, hogy a vallásos életnek mindezekben a nyilvánulásaiban az igazságnak elemei vannak. A múlt története és a tapasztalat azt tanítják nekünk, hogy minden gondolatban, minden rendszerben, a melyben a hozzánk hasonlók egy nagy száma a maga részére vigaszt, reményt és erkölcsi erélyt talált, az igazságnak legalább egy csillama megvan. És mi hasznunkra lenne a történelem, a megszerzett ismeretek összehasonlítása ha azok által ezeket a részletes igazságokat nem tudnók mind nagyobb mennyiségbe csoportosítani, egyiket a másik által kiegészíteni s ily módon nem tudnánk belterjesebb, gazdagabb és tökéletesebb vallásos élethez jutni? A vallásos haladás másként meg nem valósítható.

Tanuljunk meg e szerint mind inkább és bensőbben érezni Istennek működését a világban és mibennünk, a helyett, hogy lenézzük és kiesinyeljük vagy elkárhoztassuk a kegyességnek a mienktől különböző formáit. Közeledjünk minél inkább Istenhez, hogy ő is minél közelebb jőjjön hozzánk. Ne kevesbitsük,

ne korlátozzuk Istennek a világban való kijelentését, ne dugjuk be füleinket az Örökkévalónak egyetlen visszhangja előtt se az alatt az ürügy alatt, hogy mi egyenesen és közvetlen csak az ő hangját akarjuk hallani; mert a mi az Örökkévaló kijelentését minden más kijelentéstől, a mely egyes véges teremtményektől is jöhet, megkülönbözteti, épen annak egyetemességében és abban áll, hogy az kimerithetetlen.

Abból a tényből, hogy az egyház visszaélt a szentek és ereklyék tiszteletével, hogy a kevésbé mivelt és az evangeliumot csak felületesen tanulmányozó keresztények egy igen nagy száma azt a tiszteletet, a mely eredetileg azon embereknek tulajdonított, a kik e földön a legjobbaknak és legszentebbeknek tüntek fel, anyagiás polytheismussá alacsonyították le, ebből a tényből ne vonjuk azt az igen helytelen következtetést, a mit a protestansok is régen gyakran megtettek, hogy megtagadták Istennek ezen legtisztább és legszentebb teremtményeiben nyilvánuló kijelentését. Az isteni munkásságnak, az Örökkévalónak a világban való kijelentésének lehet-e tévesebb korlátozása, mint azt egyedül és kizárólag a bibliába, egy könyvbe szorítani, a mely legyen bár mily nagyszerű, több száz év óta már zárva van? Avagy nem igazolatlan módon való korlátozása-e az Isten beszédének az a feltevés, hogy azt Izraelnek egy néhány kiváló prófétája és a názárethi Jézus nekünk teljertalmulag kijelentették? Egy valóban kegyes és a Krisztus szellemétől áthatott lélek — azon Krisztus szellemétől, a ki mindenütt, a mező liliomaiban, a samaritán felebaráti szeretetében vagy a kánabeli nő hitében érezte a mennyei Atya jelenlétét — a Krisztusnak egy valódi tanítványa, mondom, megtagadhatja-e azt, hogy ő az Isten szavát hallja akkor is, a mikor e szó nem zsidó vagy aramiai nyelven hangzik? A nélkül, hogy az Isten atyaságát megtagadnók, elfogadhatjuk-e azt a tant, hogy az Örökkévaló Mózes vagy Eliás előtt soha sem szólott az emberekhez, hogy minden gondját egy kicsiny sémi törzsre szorította, kívül hagyván kijelentési munkásságából az emberiségnek nagy többségét és hogy ezen naptól fogva, a mikor a jeruzsálemi papok a gyalázatos keresztfára feszítették azt, a kiben kiválóan kijelentette magát, megszűnt szólni az ő bánatba merült és lesújtott teremtményeihez? Maguk a reformatorok nem ismerik-e fel, a szt.-lélek benső bizonyágtétele

mellett, hogy magában az ember szívében van a hitnek legfőbb megpecsételése, az igazságnak egyedül eredményes bizonyítéka? Ez által nem azt hirdették-e, hogy az isteni kijelentés a Golgothán nem végződik be teljesen, hanem hogy az folytatódik a tiszta lelkiismeretben és az Isten iránti szeretettől áthatott szívekben?

Ha ez így van — s ki merné ezt vitatni? — miért ne ismernők el az isteni kijelentés eszközeinek azokat a legjobb, legbölcsebb, legtisztább s nem félek kimondani, legistenibb embereket, a kikben az Örökkévaló magát szintén nyilvánvalóvá tette? Miért ne keresnők az útát Istenhez közeledni az által, hogy ezekhez közeledve, igyekezzünk az ők szellemüket, melyet ők az Örökkévalótól nyertek, elsajátítani? Mert ne felejsük el, hogy ezek a nagyobb szellemek mindazt, a mi bennök jó és isteni, nem maguktól vették, hanem az Istentől nyerték. Óvakodjunk a szenteknek isteni tiszteletet tulajdonítani, a bálványimádásra való hajlamtól, a babonából származó gyakorlati materialismustól; de ne idegenkedjünk a szentekkel való érintkezéstől, tanuljuk meg tőlük azt a fensőbb életet, a melyet ők éltek s a mi minket is közelebb visz Istenhez. Igenis, ezek közbenjárók Isten és közöttünk, vegyük igénybe az ők segélyeket, felhasználva a mi üdvünk munkálására mindazt, a mivel az Örökkévaló őket megajándékozta, hogy az emberiség javára közkincsese tegyenek; de nehogy az Urral azonosítsuk, kik csak az ő szolgálói.

Mindenütt, a hol egy igazság hirdettetik, mindenütt, a hol a lélek égi szárnyalásra indittatik, mindenütt, a hol a jog győzedelmeskedik, mindenütt, a hol a világosságnak egy sugara a sötétséget eloszlatta, mindenütt, a hol egy lelket az önzetlen szeretet megszentelt, mindenütt, a hol az önfeláldozásnak szelleme az önzésen felülkerekedett — ott mindenütt az Isten munkálkodik, ott mindenütt ő jelenti ki magát. És hirdesse bár ezt az igazságot Platon, valósítsa meg ezt a jogot Akbar, gyakorolja ezt a szeretetet és hajtsa végre ezt az áldozatot egy Budha, vagy egy Krishna, azokat egyaránt úgy kell tekinteni, mint mennyi szózatát Istennek, a melyek az emberiség javára szolgáltak s kell hogy a mi javunkra is szolgáljanak. Mert a Krisztus iránti kegyességünk az által nem fog hiányozni, hogy mindazokat, a kiket az isteni Ige ihletett, körülte csoportosítjuk, mint

a hogy a csillagok követik a napot, de hiányos lesz Isten iránt tartozó kegyességünk, ha jótéteményeit nem ismerjük el és nem figyelünk szavaira mindenütt, a hol az hangzik.

Ha az Isten mindenütt jelenvalósága ránk nézve nem üres szó, nem egy metaphysikai formula, a melynek értelmét nem tudjuk felfogni, lehetetlen nem éreznünk azt a kötelezettséget, hogy minden dologban Istent keressük és őt mindenütt felismerjük. Minél inkább fejlődik és nemesbül a vallásos élet, annál inkább éreznie kell az embernek, hogy az Örökkévalóval mindenütt viszonyban van, mivel az Örökkévaló mindenütt van. A kegyes lélekre nézve Isten jelenti ki magát a gyenge fűszálban, mely a tavaszi nap első sugarára a földből kibujik azon életerejénél fogva, a mely azt élteti, szintúgy, mint az ocean fenséges hullámaiban, vagy az alpesi tájképek nagyszerű összhangjában. Az emberre nézve, a ki az Örökkévaló szavára hallgatni tud, ő beszél a sinai menydörgésben szintúgy, mint az aranykalászkokat ringató szellőben. Ő jelenti ki magát a zivatarban, a mely a változtathatlan isteni akaratuak engedelmességedve, pusztítani látszik, valamint a déli nap melegének és fényének mosolyában, a mely termékenységet áraszt el a földön. A hívő lélekre nézve ott van Ő abban az egyszerű fakeresztben, a mely a földi élet törekenységét és a szeretet által tolmácsolt önfeláldozás isteni nagyságát hirdeti, szintúgy, mint a templomban, melynek ívezetei és oszlopai csudálatra méltó symphoniában ismétlik a letűnt nemzedékek kegyes sohajait és buzgóságát. A ki a Láthatatlant látni és az Örökkévalót érezni tudja, megtalálja a madár reggeli dalában szintúgy, mint a haladkló imájában. Ott van az mindenütt, a hol élet, a hol szeretet, a hol sohaj van; mert csak általa van élet.

De nem az a fődolog mindezeket tudni, s mondanunk magunkban: „igen, ez igaz“, vagy „ennek igaznak kell lenni“. A fődolog az, hogy Istennek ez a mindenütt jelenvalósága legyen reánk nézve élő valóság és annál bensőbb viszonyba lépünk Istennel, minél inkább érezzük az ő jelenlétét a természetben, az emberiségben és saját magunkban. De hogy erre jussunk, akarnunk kell azt, hogy megvalósítsuk az Istennel való ezt a benső viszonyt, keresnünk kell őt; a mint ezt elmékedésem alapjául szolgáló ige oly szépen kifejezi, ha azt akarjuk, hogy Isten hozzánk közeledjék, nekünk kell hozzá közeledni.

Kétségen kívül erre nézve is, mint minden más dologra nézve, az emberek nagyon különböznek egymástól. Némelyekben sokkal inkább ki van fejlődve a vallásos élet iránti természetes hajlam, mint másokban; némelyek az isteni mindenütt jelenvalóság ilyen nyilvánulásai iránt fogékonyak, mások nem. De bármilyenek legyenek ezek a különbségek, melyeknek okai értelmünket felülmulják, mindnyájunknak kell keresni Istent elmékedéseink, imáink, tapasztalataink által, hogy valósággal megtalálhassuk, azaz, hogy vele benső viszonyba lépjünk és benne megizleljük az életnek azt a teljességét, a mely a vallásos léleknek ereje és öröme és a mely itt alatt az örök életnek záloga.

Az emberi természet úgy van alkotva, hogy azok a legédesebb örömei, a melyeket saját igyekezetével szerzett meg. A munka szent törvénye az, hogy a valódi szerencse — nem az, a mely a gazdagságból vagy érzéki gyönyörből, hanem a mely igazán érezhető bensőleg — egyenes arányban álljon annak megvalósítására fordított erélylyel. Egy bizonyos módon mindnyájunknak meg kell nyernünk Istent, nekünk magunknak mind többet és többet el kell sajátitanunk saját igyekezetünk és tapasztalatunk által az Örökkévalótól. A könyvnélkül betanult lecke, tudományos tantételek, minden vizsgálat és személyes meggyőződés nélkül elfogadott vélemények — ezek soha sem fogják megszerezni számunkra azt a benső vallásos életet. Hogy vallásunk élő legyen, az életből, saját tapasztalatunkból kell annak fakadnia. A tékozló fiú saját nyomorúsága, saját lelkiismereti furdalásai, saját szenvedései által jobban felfogta a mennyei Atya jóságát és szeretetét, mint a példabeszédbeli idősebb fiú, a ki mindig atyja oldala mellett élt, de nem tudta magáévá tenni a szülői indulatot.

Ily módon aztán vajjon megtudjuk-e fogni az Istent? Eljutunk-e ez úton odáig, hogy egy napon így szólhassunk: „most már ismerem az Istent, beláttam az istenség mélyéig, többé nem titokszerű rám nézve“. Bizonyára nem. A mely mértékben fog fejlődni és tisztulni vallásos életünk, abban a mértékben fog gyarapodni az egész emberiségről való tapasztalatunk, a mint ezt beszédem bevezetéseül így felmutatni igyekeztem. Belátjuk, hogy az ember minél többet tanul, minél többet tud, minél több isteni kijelentéshez jut, annál inkább arra a meggyőződésre jut, hogy Isten minden értelmet, minden meghatá-

rozást felül halad, hogy ő a Végetlen, az Örökkévaló, a Kimerithetetlen, a ki felette van minden képzeletnek és minden szemlélődésnek. Meghajlunk gyengeségünk érzetében s mint a próféta hajdan, megtanuljuk azt, hogy Istent szemtől-szembe senki sem láthatja meg élve és imádni fogjuk az Örökkévalót, a Mindenhatót, a megfoghatatlan Fővalóságot, a ki elrejti ugyan magát előllünk, de a kitől származik az erély és az élet az egész mindenségben.

Azonban távol attól, hogy kétségbeesnénk a miatt, hogy mind inkább belátjuk tehetetlenségünket az Istennek megismerésében, ellenkezőleg arra a meggyőződésre jutunk, hogy habár az istenség lényege abban a mértékben távolodik el tőlünk, a mely mértékben megfogni igyekezünk, az élő Istennek ez a buzgó keresése az ő kijelentéseiből mindazokat feltárja előttünk, a melyeknek felfogására elég fógékonyak vagyunk és azt cselekszi, hogy mind bensőbb viszonyban éljünk vele. Szükséges-e a nap benső alkotását ismerni azért, hogy megferedjünk világosságának sugaraiban és hevétől megmelegedjünk? Tudjuk, hogy ezek a világosság sugarak, a melyek nélkül a földön semminemű élet nem fejlődne, a napból ömlenek ránk. Ez elég arra nézve, hogy áldjuk azt a sok jótéteményt, a melyet számunkra megszereznek és a midőn az égitest hatása alatt az életet magunk körül és magunkban megnyilatkozni érezzük, nem kérdezzük, hogy miért van a nap, sem azt, hogy minő vegytani összetételből áll, mert e nélkül is lelkünk mélyéig hálások vagyunk az abból származó jótéteményekért. A gyermek nem képes atyjának okoskodását, vagy számításait megérteni, nem tud határozott fogalmat alkotni magának értelmi tehetségéről és azokról az indokokról, a melyek őt cselekvésében vezetik, nem kérdezi azt sem, hogy mi atyjának énje, benső mivolta. Csak azt tudja, hogy ez a lény az ő atyja, mivel az ő bölcsességének köszönheti mindazt a jót, a melyet élvez, mindazt a gondosságot, a melyben részesül és keblére borul, szereti és áldja őt, jöllehet a szülői szeretet titkát nem ismeri.

Ez a viszonya a vallásos léleknek Istennel szemben. Mindenütt felismeri őt, érzi, hogy mindenütt él, ezért szereti és áldja és ezt cselekedvén, híven követi a Mester példáját, a ki mindenkinél inkább érezte Istent magában. Tudja, hogy ha az Isten országának tagja akar lenni, olyannak kell lennie,

mint a kis gyermekeknek, a kiket Jézus magához hívogatott, szelid és alázatos szívűnek, a ki érzi gyarlóságát és lelki szegénységét.

De ugyanekkor arra is igyekszik, hogy a Jézus példája s minden nagy hívő példája szerint szüntelen összeköttetésben éljen ezzel az istennel, kinek munkásságát mindenütt látja. Senki annyira nem érezte Isten mindenütt jelenvalóságát, mint Jézus. A másodrendű indokokat, a melyekre a tudomány vezet, mellőzve, Jézus egyenesen az első indokra támaszkodott és a mint szüntelen kereste Istent, a mint ingadozás nélkül közeledett az ő mennyei Atyjához elmélkedés, ima és a szeretet gyakorlása által, megtalálta őt mindenütt, a mező lilomában szintűgy, mint a szegény özvegynek fillérében, a melyet ez a szegények ládjába vetett, saját szívének tisztaságában szintűgy, mint a földbe hintett magban, a melynek el kell rothadnia, hogy gyümölcsöt teremjen, Galilea virágzó mezein szintűgy, mint a golgothai kereszten, a melyen lelkét az ő mennyei Atyjának kezeibe ajánlotta.

A midőn arra buzdítunk titeket, hogy közeledjete Istenhez mindenütt, a hol az isteni tevékenységnek bármily csekély jele nyilatkozik, teljesen meg vagyunk győződve, hogy ezzel nem vagyunk hűtelenek a Jézus szelleméhez, a ki arra tanított, hogy keressük és szeressük Istent teljes szívünkkel. Némelyek talán a modern keresztények közül, a kik inkább a betűn, mint a szellemen csüngtek és a kik nagyobb súlyt helyeznek most is az ő személyét illető theologiai szemlélődésre, mint tanításaira, hűtelenséggel fognak vádolni iránta. Azonban mi tudjuk a lélek benső bizonyágtételénél fogva, hogy ez a szemrehányás alaptalan. Mi teljesen megvagyunk arról győződve, hogy Krisztussal közösségben vagyunk, a mikor az alapigével intünk: „*Közelgessetek Istenhez és ő közelget hozzátok*“.

Közelgessetek Istenhez, a ki a természetben uralkodik annak legkisebb, valamint legnagyobb jelenségeiben; közelgessetek Istenhez, a ki a törvény és kegyelem, a lelkismeretfurdalás és szégyenérzet, valamint a híven teljesített kötelességből származó lelkimegnyugvás által szól hozzátok; közelgessetek Istenhez, a ki a Jézus Krisztus által szólott hozzátok és szól most is minden bölcs, minden nagy elme, minden nemes lélek, minden önfeláldozás által. Közelgessetek Istenhez, a ki sorsunkat intézi; tanuljátok meg érezni Őt magatok körül és magatokban, a kis

gyermek bölcsőjében, ki mosolyog az életnek, valamint szereteteink haldokló ágya mellett, a kiket a halál hozzá hív. Mindenütt, a hol az Isten munkássága el van rejtve előttetek, keressétek kétszeres hévvel, közelgessetek még inkább hozzá. Ha nem tudjátok megfogni, a ti hibátok; mert a valóban kegyes lelkek tapasztalata azt bizonyítja, hogy mindenütt jelen van. Tegyetek újabb kísérletet hozzá közeledni és Ő is hozzátok fog közeledni és megáld titeket; és a ti kételyetek bizalommal változik, fájdalmatok megszentelődik, aggodalmatok megszűnik; mert benne van az élet most és mindörökké.

(Francziából.)

FERENCZ JÓZSEF.

Tordai diákok színi előadása 1713-ban.

I.

A „Vir Regius“ szerzője és első előadása.

Az 1707—1710. évek folyamán a feldult Torda és Aranyosmenti székelyfalvak csaknem mind üresen állottak. A lakókat kiölte a háború és pestis, részint szekérre kapva elmenekültek Rákóczi hadaival a messze Tiszamellékre.

Annál mozgalmasabb életet látott a Torda melletti sík mezőség. Ős időktől fogva a Keresztesmező volt fő gyülekező helye az erdélyi hadaknak. Most hol kurucz, hol labancz csapatok ütötték fel a ligetes erdők szélén hadi sátraikat. A környék földhöz ragadt szegény népe, kik otthon maradtak, mert nem volt mit félteniök, ki-kijárt a táborra s haszonért vagy kényszerűségből kedvét kereste a szilaj hadfiaknak. A tisztek tetszését leginkább a bágyoni mester nyerte meg, ki szép énekével és tréfás verseivel nem egy hosszú nap unalmát verte el. Bágyon mindjárt ott fekszik a Keresztesmező déli szélén, Tordával átellenben. Az iskola e háborus időben szünetelt: a költői hajlamu mesternek tehát elég ideje volt a táborban az ott megfordult nemes urak közt a mindennapi megélésen kívül közelismerést, sőt némi hírnevet is szereznie.

Mihelyt a hadak leszálltak, a tordai nemesség is visszatért az önkénytes száműzetésből. A leégett város kezdett ismét kiemelkedni hamvaiból. A város közepén a romban álló iskola mellé fa-kamarák kezdtek épülni az aranyosszéki patronusok segélyével, hová a tanulók ideiglenesen meghuzódjanak. Az új iskola vezetésére 1711. apr. végén mestert kértek a kolozsvári consistoriumtól, de e mester mihamar hűtlenné vált hozzájuk a torockó-szentgyörgyi nyugalmasabb parochia kedvéért. A tordai nemes urak ekkor a környéken néztek szét s 1711 végén a híres bágyoni mestert, *Dersi Simó Istránt* hozták be a tordai iskola rektorának.¹

¹ „E Scholae Bagyoniensis Rectoratu, vir. H. Dnus Stephanus Simo Dersi (apud omnes bellicos officiales in Campo Crucium superioribus annis